

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bohuslän

Bro sn^s fornm. nr 40

Stångenäs härad

Bro sn

Frästgården 1^b

Tingshögen

9/54

86/54

122/54

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport
Nr 1954:4

Till/

Riksantikvarieämbetet

Stockholm

Redovisning över undersökning av Tingshögen, Bro sn, Bohuslän.

Diar.nr Ra F 5778/53, 254/54, 2086/54.

Arkeologiska museet har under tiden den 1/6 - 14/6 1954 undersökt den s.k. Tingshögen i Bro sn, Bohuslän. Som grävningshjälp hade undertecknad ledare för undersökningen vägbyggare Gustaf Hedlund, Bro dalen, och Riksantikvariens ombud för Stångenäs kommun herr Sven Rydstrand, Bro dalen.

Tingshögen, göteb.inv. Bro sn nr 40 (= G. Gustafson, Sotenäs och Stångenäs härads fasta fornlämningar, nr B 64), ligger på Prästgården 1^b, 300 m V15°S om Bro dalen station, i närmast plan åkermark, f.t. klövervall; även själva högen är odlad. Ett litet, tidigare ej känt gravfält med 2 - 4 högar finns 150 m SV om Tingshögen, på västsidan av bergpartiet i åkern, och 250 m N5°O om Tingshögen finns Domareeken och Domarebordet, vilka folktraditionen sätter i samband med Tingshögen. De sistnämnda finns invid det branta Brofjället, omedelbart N om landsvägen Bro - Vese. (Domarebordet utgöres av ett stort bergfallet stenblock av snarast rektangulär form, 3,5 x 1,6 m, ovan till plant och därför bordsliknande, och orienterat i NNO-SSV. Domareeken, som står några meter VNV härom, är en kraftig ek av 3,4 meters omkrets i brösthöjd.)

1) Endast två högar kunde nu ses i den kraftiga vegetationen, ~~och Rydstrand nämner en tredje höga~~ märksam på gravfältet, säger att även två mindre högar finns här.

Tingshögen uppmättes och avvägdes längs två linjer, som korsade varandra på högtoppen och som lagts så att den ena gick parallellt med, den andra vinkelrätt emot åkerns längdriktning. Mätningen utvisade att högen hade en diam. av ca 32 m och var något skadad i NO av ett dike. Höjden var obetydlig, blott 1,3 m. Foto 1. Längs dessa linjer upptogs från högens mittpunkt (Mp) mot periferin i SV och SO meterbreda schakt. Med ledning av dessa undersöktes sedan högens centrala del, där inalles ca 25 m² utgrävdes.

Högen visade sig vara byggd av jord och lera, mest det senare. I sydvästschaktet övervägde dock mulnblandad sand, som mellan 4 och 11 m från Mp hade sottränder. Sten förekom praktiskt taget inte i högen. (I sydvästschaktet fanns ingen sten, i sydostschaktet blott två.) Att högen kan ha haft en fotkedja synes dock möjligt, men dess stenar har i så fall uppbrutits av ploegen och bortforslats. Enstaka stenar kunde också ses här och var utmed åkerns kanter, bland dem en av ca 60 cm:s största längd på dikeskanten invid högen. Nuvarande arrendatorn meddelade, att han borttagit en stor sten. Som fyndplats för denna angav han en plats ungefär mittemellan högens topp och kant.

På högbotten, som centralt hade en svacka på ca 20 cm (troligen till följd av högens tyngd), påträffades ett helt tunt lager av hårt sammanpressad mossa (foto 3-4), vilket av förekomsten i de båda längschakten att döma täckte en yta av 9 - 10 meters tvärmått. På några ställen lågo platta stenar direkt på mossan - som för att binda denna (foto 2,4 samt plan). Centralt var mossan ännu frisk och grön, i utkanterna var den däremot brunsvart och hade nästan fullständigt förlorat sin struktur. Under mosslagret vidtog den naturliga bottenens lera. I sin översta del, till 10 - 15 cm djup, var leran av något mörkare färg, tydligen det gamla markyteskiktet.

I mossans undre del förekom centralt, inom en yta av 3 - 4 meters diam., små vita stänk av ett mjöligt ämne, som efter några

timmars förlopp antog en vackert blå färg. Prov härav togs för bestämning. Den kemiska analysen, som genom förmedling av fil. stud. Carl Cullberg utförts av kemister vid Chalmers tekniska högskola, Göteborg, utvisade att detta ämne var vivianit, ett järnfosfat, som uppstår vid förbränning av skelettresten.

Två fynd gjordes inom området för vivianiten: 1 m SSO om Mp påträffades en lodrätt stående träpåle, till 20 cm uppstickande över mosslagret, och 40 cm N om Mp ett träspån liggande direkt på mossan. Pålen, som är 87 cm lång och 7 cm tjock, är upptill avbruten, nedtill tillspetsad genom yxhugg. Träspånet ser ut att kunna vara uppkommet vid pålens nämnda bearbetning. Kommer en träanalys att leda detta i bevis, är det därmed även bevisat att pålen nedslagits innan högen började byggas. Den användning pålen i så fall haft bör snarast ha varit att tjäna som riktmärke vid åstadkommandet av en symmetriskt rund hög.

Förhållandet att pålen var avbruten upptill tydde ~~XXXXXX~~ på att äldre grävning i högen förekommit. Ganska direkt på en sådan pekade en del stenar, som låg i högfyllnaden 2 à 3 m S-SO om Mp. Under dessa liksom inom hela det undersökta området av högens centrala del låg emellertid mosslagret intakt,¹⁾ (varför det synes uteslutet att högen plundrats). Troligt är att man här har platsen för den höga bautasten som på 1880-talet stod på Tingshögen (enl. Gustafson), ty så lång som denna var, 2,5 m, över högens yta, bör dess anbringande på högen ha fordrat så väl en djup grop i högen som en försvarlig stenskonung kring foten.

Efter slutförd undersökning återställdes högen i sitt förutvarande skick. Foto 5.

Ur antikvarisk synpunkt är det avgjort önskvärt att överodlingen av Tingshögen upphör, men alldenstund undersökningen ut-

¹⁾ Det bör dock nämnas att inom högens centrala del även påträffades enstaka smärre fläckar mossa 1-2 dm över bottenmossan; vindtransporterade under högbyggandet från mer perifera delar?

visade, att odlingen (som den hittills bedrivits) inte innebär någon skadegörelse på högen, så synes det skäligt att densamma, om markägaren så önskar, får fortgå. I varje fall tills vidare. Frågan synes nämligen snart nog kunna komma i ett annat läge - då den planerade omläggningen av landsvägen Bro - Lysekil kommer till utförande. Denna väg skall nämligen ej som hittills gå genom Brodalens stationssamhälle utan N om Broälven, mellan denna och Tingshögen.

Göteborg den 5 oktober 1954

Åke Fredjö

Bilagor:

2 st. ozalidkopierade ritningar,

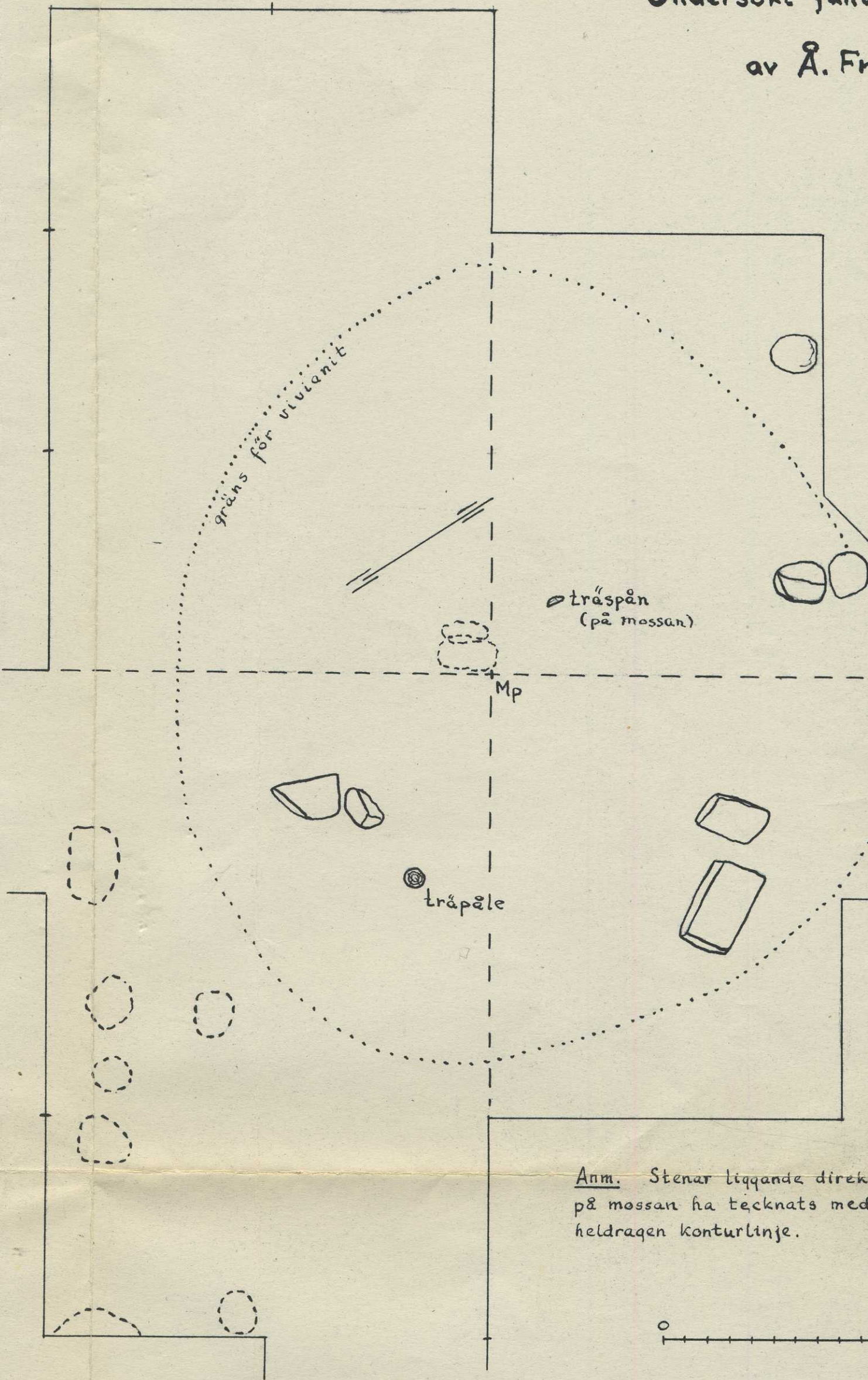
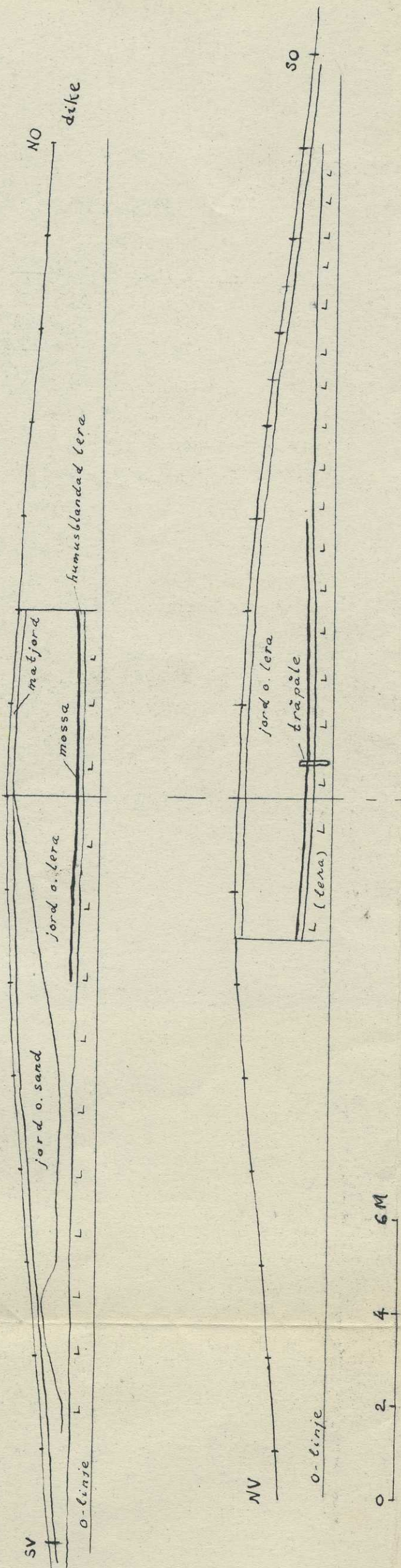
5 st. fotokopior.

TINGSHÖGEN, PRÄSTGÅRDEN 1^b, BRO S

Undersökt juni

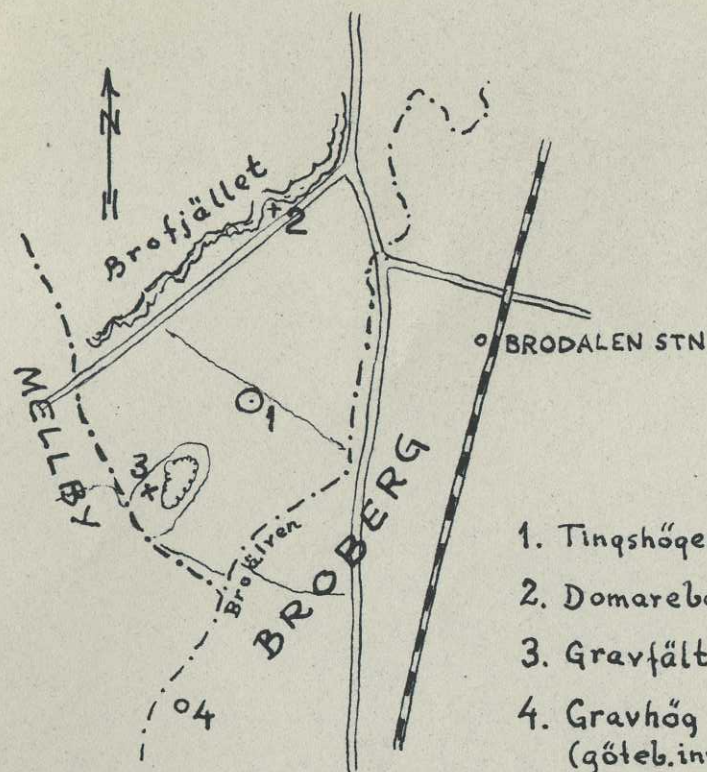
av Å. Fr

Anm. Stenar liqande direk på mossan ha tecknats med heldragen konturlinje.

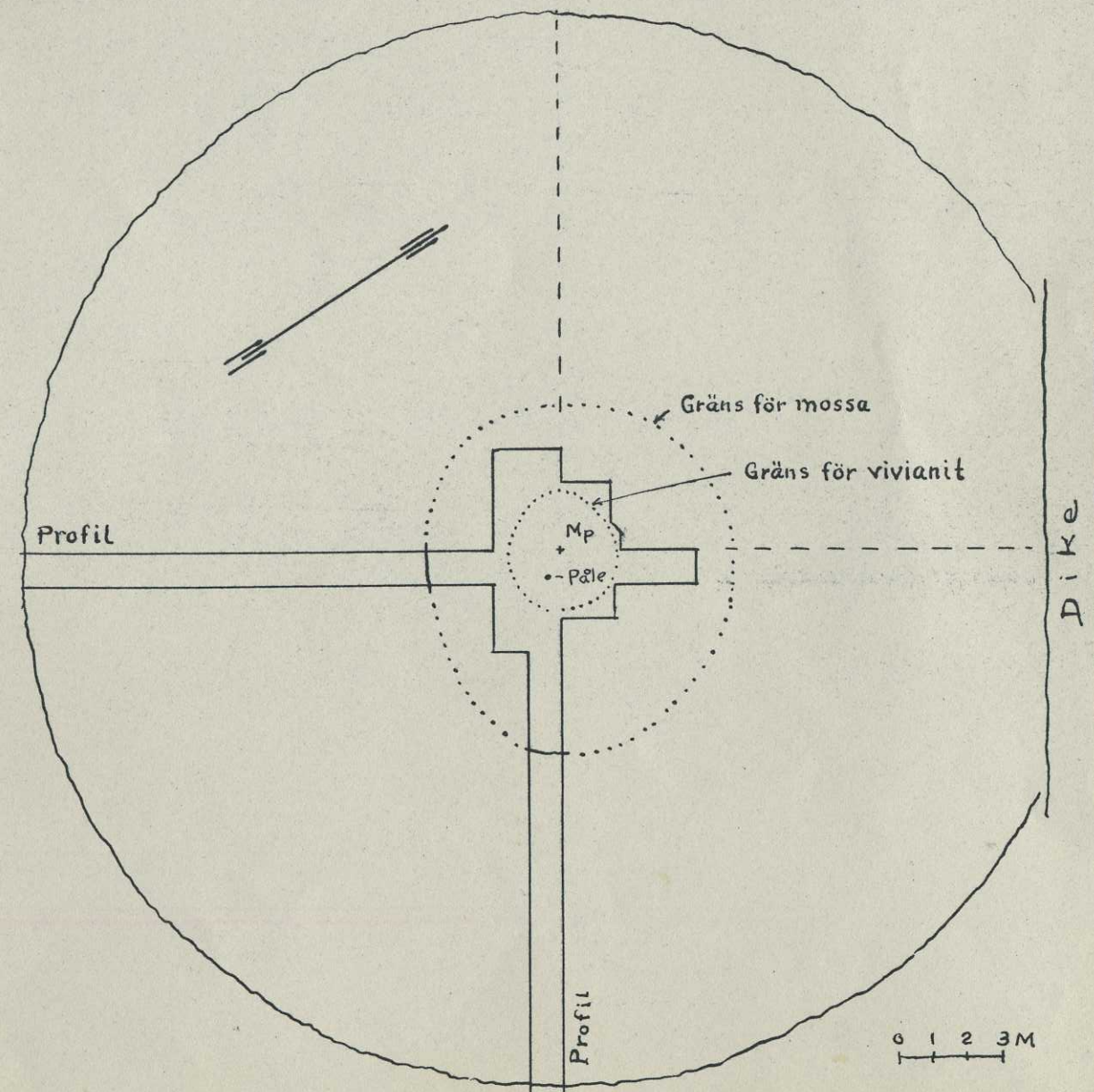
TINGSHÖGEN, PRÄSTG-N 116
BRO SN, BOHUSLÄN.

Undersökt juni 1954
av Åke Fredsjö.

1. Tingshögen
2. Domarebordet o. -eken
3. Gravfält (2-4 högar)
4. Gravhög m. rest sten (göteb.inv. Bro nr 42)

Efter Ekon.kartan. Skala 1:40.000.

Bohuslän.
Stångenäs hd.
Bro sn.
Prästgården 1¹ b.
Tingshögen.

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

9/54
86/54
122/54

C 1475 Foto nr 2109.

Foto Å. Fredsjö 1954.

9/54
86/54
122/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bro sns fornminnen nr 40

Bohuslän.
Stångenäs hd.
Bro sn.
Prästgården 1¹ b.
Tingshögen.

A 307 Foto nr a 3050.

A 308 Foto nr a 3051.

9/54
86/54
122/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bro sn. fornminnen nr 40

Bohuslän.

Stångenäs hd.

Bro sn.

Prästgården 1¹ b.

Tingshögen.

A 305 Foto a 3047.

A 306 Foto a 3049.

Foto Å. Fredsjö 1954.

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bohuslän.

Stångenäs hd.

Bro sn.

Prästgården 1¹ b.

Tingshögen.

Planfilm

A303 Foto nr a 3045.

Två stenar i schaktväggen vid Mp (Jfr plan). Nära bottnens
grå lera ses den mörka mossranden, Från S.

A304 Foto a 3048.

Den mörka mossranden framträder tydligt i schaktväggarna.
Invid stälstickan ses den lodrätt stående träpålen.
Från S.

Foto Å. Fredsjö juni 1954.

9/54
86/54
122/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bro sns fornminnen nr 40.

Bohuslän.

Stångenäs hd.

Bro sn.

Prästgården 1¹ b.

Tingshögen.

A 301

Foto nr a 3044.

A 302

Foto nr a 3046.

Foto Å. Fredsjö 1954.

9/54
86/54
122/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bro sn. fornminnen nr 40.

Bohuslän.
Stångenäs hä.
Bro sn.
Prästgården 1¹ b.
Tingshögen.

Plomfilm

A299 Foto nr a 3042.

A300 Foto a 3043.

Foto Å. Fredsjö 1954.

9/
54
86/54
122/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bro s:ns fornminnen n:r 40.

Bohuslän.

Stångenäs h:d.

Bro s:n.

Prästgården 1¹ b.

Tingshögen.

Foto 2108. *C1474*

Tingshögen i bildens mitt, börjar undersökas. T.v. Domareeken och Domarebordet. T.h. nordvästligaste delen av Brodalens stationssamhälle. Från SV.

A298 Foto a 3041.

Plomfilm

Vid x träpålen nära högens antagna mitt (Mp). Ovanför och t.h. några av de stenar som lågo direkt på mosslagret på högens botten. T.v. och framför pålen, delvis i schaktväggen, en del ytliga stenar. Från SO.

Foto Å.Fredsjö juni 1954.

9/54
86/54
122/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

Bro sns fornminnen nr 40.

Bohuslän.
Stångenäs hd.
Bro sn.
Prästgården 1¹ b.
Tingshögen.

A309 Foto nr a 3052.

Foto Å. Fredsjö 1954.

↓ Tingshögen ↓

Foto nr a 3053.

Tingshögen igenlagd efter slutförd undersökning. Märk den mörka jorden på högens yta! Klöveren slagen men ännu liggande kvar på marken. Från NV.

Foto Å. Fredsjö juli 1954.

Tingshögen →

86/
57

Dr. Carl Cullberg,
Arkeologiska Museet,
N. Hamngat. 12,
Göteborg.

Jag återkommer nu med en lista på vad jag kunnat identifiera i det sända mossmaterialet samt några upplysningar om ifrågavarande mossors sätt att uppträda etc. Det är många gånger ej lätt att identifiera färskt mossmaterial man får, givetvis är det oerhört mycket svårare att bestämma material i detta tillstånd. Min tid är också så mycket upptagen av annat - personalbristen här är mycket stor - emellertid hoppas jag att följande upplysningar ändock kan ha något värde:

Följande mossor kunna säkert identifieras:

- 1) Hylocomium splendens (Hedw.) Br. & Sch. (= H. proliferum) på svenska kallad husmossa, därför att den ofta använts till att täta med i fogarna vid husbygge. Jämte följande art troligen vår allmänaste mossart, som i våra barrskogar ^{fins även i andra skogar, dock ej i hela Sverige} spelar en ofta ^{helst} dominerande roll.
- 2) Pleurozium Schreberi (Willd.) Mitt. (= Hylocomium Schreberi Brid.) Mitt.) : Väggmossa, allmän i skogar och på hedar.
- 3) Rhytidiadelphus squarrosus (Hedw.) Warnst. (= Hylocomium squarrosus (Hedw.) Br. & Sch.) Hakmossa, växer på fuktig ängsmark, gräsmattor, skogskärr (som den ofta kantar liksom med en bård, är sålunda ej en egentlig kärrmossa utan hör till den något fuktiga övergångszonen mellan kärrmarken och den omgivande skogen) ~~el. dyt.~~

Alla dessa finns rikligt i ungefär lika stor mängd. F. ö. har jag sett till följande 2 mossor:

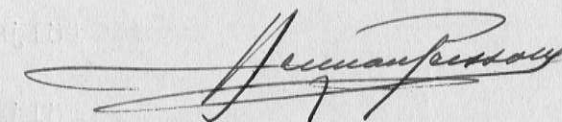
4) Mnium affine Bland. ? denna i ett fragment förelig-
gande mossor ^{till arten} kan ej med absolut säkerhet bestämmas
men troligen är det denna. Denna art är allmän i
södra och mellersta Sverige, där den växer på stenar
och jord i löv- och blandskog.

5) Brachythecium salebrosum (W. & M.) Br. & Sch. ? Finns
rikligare i provet men vågar jag ej med absolut sä-
kerhet bestämma den. Arten är mycket utbredd i hela
landet och växer på jord, stenar, trädbaser, murkna
stammar etc.

Vad ovan nämnda 2 ej med absolut säkerhet be-
stämda mossor ^{behållna} kan f.ö. sägas att om de ej tillhöra
de uppgivna arterna så göra de ej heller intryck av
att tillhöra annat än arter, som ävenledes ha en
mycket stor utbredning i vårt land, åtminstone vad
Göta- och Svealand beträffar.

Till slut vill jag bara tillägga att om det
skulle publiceras något om ifrågavarande tingshög
det skulle för mig vara av stort intresse att få ta
del av publikationen.

Högaktningsfullt

Herman Persson
Fil. Dr, E.o. Muse
assistent

PS. Mossmaterialet återgår samtidigt (i postpaketet)

86/
54

den 6.9.1954.

Fil. dr Herman Persson
Naturhistoriska Riksmuseet
Stockholm.

Eder skrivelse av d. 4 ds till fil. stud. Carl Cullberg - en praktikant vid museet som slutade sin tjänstgöring här med förra månaden - ang. de översända proven från Tingshögen i Bro sn, Bohuslän, ber jag härmed att få besvara, och att göra det är ingen närmeré än jag, eftersom undersökningen av den ifrågavarande högen företogs av mig.

Tingshögen ligger 300 m VSV om Brodalen station. Marken utgöres av åker på lerbotten. Höjden över havet torde föga överstiga 5 m. Högen är rund, har en ~~max~~ diameter av något mer än 30 m, medan höjden blott belöper sig till 1½ m. Den visade sig vara helt byggd av jord och lera. På högens botten fanns inom centrala delen ett utbrett mosslager inom en yta av 8 à 10 m diam. (Prov härav har översänts.) Centralt under mossan (inom en yta av 3-4 m diam.) förekom vita stänk av, som analys vid Chalmers tekniska högskola visat, vivianit, ett järnfosfat, som uppkommer vid förbränning av skelett-rester. Nämner man så att centralt på högens botten fanns en lodrätt nedstucken trädpåle - översänd för bestämning till trädslaget - har man sagt allt ang. de fynd som gjordes.

Att Tingshögen skall uppfattas som en gravhög från järn-åldern, kan knappast ifrågasättas. Tidsställningen inom järn-åldern är p.g.a. de felande fynden givetvis svårare att uttala sig om, men sannolikt tillhör högen dess sista århundraden, vikingatiden. Skälet härför är att en närbelägen, 1952 av mig undersökt gravhög, som erbjuder likheter med Tingshögen ifråga om läge, storlek och uppbyggnad, av gjorda fynd att döma tillhör 700-800:talet e. Kr.

För de uppgifter betr. mossan som redan erhållits och för dem som ställts i utsikt ber jag härmed å museets vägnar få varmt tacka!

Med utmärkt högaktning

H. P.

86/
54

NATURHISTORISKA RIKSMUSEUM
PALEOBOTANISKA AVDELNINGEN
STOCKHOLM 50

4. IX. 1954

Dr. Carl Cullberg,
Arkeologiska museet,
Göteborg.

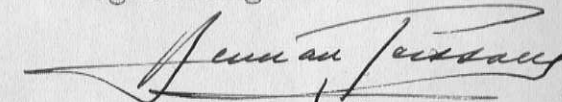
Under senare hälften av juli innevarande år mottog jag från Eder en trädpåle och några mossor funna vid utgrävningen av tingshögen i Bro sn, Bohuslän. Ett brev av d. 15.7 erhöles även.

Jag lämnade en preliminär redogörelse för mossfynden men kunde däremot ej hjälpa Eder då det gällde bestämningen av trädslaget. Jag måste nu meddela att då paleobotaniska avdelningen här ännu ej på grund av brist på medel kunnat realisera tanken på den service-avdelning för dylika bestämningar, som ingår i avdelningens långsiktiga planering, så måste jag tyvärr därför återställa pålen utan identifiering. Den har idag avsänts pr post till Edert museum.

Under nästa veckas lopp beräknar jag att kunna återsända mossmaterialet. Undersökningen av detsamma är på grund av mossans ålder rätt besvärlig men har jag ytterligare kunnat identifiera ett par mossarter så att hittills 5 olika arter med säkerhet kunnat namngivas.

Vore intressant att få några upplysningar om fyndets ålder.

Högaktningsfullt

Herman Persson

86/54

GÖTEBORGS
ARKEOLOGISKA
MUSEUM

NATURHISTORISKA RIKSMUSEUM
PALEOBOTANISKA AVDELNINGEN
STOCKHOLM 50

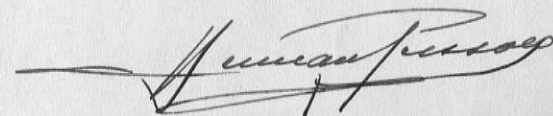
21. VII. 1954

Dr. Carl Cullberg,
Arkeologiska Museet,
Göteborg.

Just återkommen från en månads lång utlandsresa har jag mottagit Edert brev av d. 15:e dennes samt de sända sakerna funna vid utgrävning av tingshögen i Broan, Bohuslän. Jag har som hastigast tittat på mossprovet och har kunnat identifiera 3 olika arter, mycket möjligt är ju att mera kan komma till vid en minutiös granskning, vilken jag skall företa så snart jag får tid därtill.

Vad trädslaget i pålen beträffar så ligger det utanför vad vi sysslar med här. Däremot brukar dylika uppdrag kunna bli lösta på skogshögskolan el. på skogs-försöksanstalten här. Jag har genast kontaktat dem men just nu - som vanligt på sommaren - äro alla tjänstemän och specialister ute på fältarbete. Så snart ske kan skall jag försöka att få undersökningen gjord och bör det väl vara möjligt att få det gjort ^{senast} någon gång i slutet av augusti el. i september.

Högaktningsfullt

Herman Persson

PS. De hittills identifierade mossorna kunna karaktäriseras som sådana vilka brukas användas - sedan gammalt -

för att täta mellan bjälklag etc. vid husbyggen. De
representera arter, som äro mycket vanliga nuförtiden
och efter allt att döma varit vanliga även långt till-
baka i tiden.

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

...
...
...

86/54

den 15.7.1954.

Fil. Dr. Herman Persson
Paleobotaniska avdelningen,
Naturhistoriska Riksmuseet,
Stockholm.

Arkeologiska museet i Göteborg ber, att få de Eder
tillsända sakerna (en träpåle och mossa) bestämda
till, vad det gäller pålen, trädslaget, mossan, vad för
slags mossa. De är funna vid utgrävning av tings-
högen i Bro s:n Bohuslän.

e.u.

Högaktningsfullt

Carl Cullberg.

72/54

d. 8.7.-54.

Till Botaniska trädgården Göteborg.

Enligt överenskommelse per telefon med dr. Blom
översändes härmed för försök till bestämning en
träpåle och mossa funna vid undersökning av
tingshögen i Bro s:n Bohuslän.

Högaktningsfullt

Carl Cullberg

enl.. uppdrag.

Göteborg 19. 6-54.

Fil. dr. Åke Fredsjö!

För det första vill jag tacka för fredagen i Brodalen, för gästfriheten och för talamodet inför alla frågor.

För det andra har docent Nils Björsjö (Skanstorget 10) bett mig meddela att man vid ett samtal med 1:ste intendent doktor Gösta Berg vid Skansen av denne blivit ombedd att förhåga sig hos doktor Fredsjö om hurvida doktor Berg kunde få ett exemplar av doktorsavhandlingen - givetvis under förutsättning att detta ingår i doktor Fredsjös principer -

För det tredje gav verkligen det vit → blå ämnet från tingshögen kemisterna på Chalmers en del besvär. Därav anledningen till detta brevs sena avsändningsdatum.

Dock visade det sig till slut vara, jag citerar.

"ett mineral som heter Vivianit eller på tyska blaëisenerde. Rent kemiskt är det ett järnspat och har bildats vid förbränningen av skelett - delar. Det troliga är alltså att liken bränts och att sedan de fosforhaltiga förbränningsresterna (askan) under årtusendenas lopp undergått någon kemisk reaktion".

Sic!

Nöjaktigt fullt

Carl Cuelberg